

NATURE MANAGEMENT, RESOURCE SAVING AND ECOLOGY

Гаусові моделі забруднення атмосферного повітря

Бабенко Володимир Миколайович¹, Літовка Анна Ігорівна²

¹ кандидат технічних наук, доцент кафедри хімічної техніки та промислової екології
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Україна

² студентка III курсу;
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Україна

Моделювання процесу переносу та розсіювання домішок в атмосфері з врахуванням різноманітності процесів, які протікають в ній, є складною фізико-математичною задачею. Вимоги, які висуваються до моделі, залежать від характеру конкретної прикладної задачі. Розповсюдження ЗР в рідких і газових середовищах визначається двома основними процесами: конвекційним перенесенням, в наслідок теплового усередненого руху середовища і дифузійною за рахунок процесів, що проходять на границі розділу двох фаз. Тому математична модель повинна вірно описувати, як поле середніх швидкостей, так і характеристики процесу дифузії. До теперішнього часу немає загальноприйнятої моделі розповсюдження домішок в атмосфері. Це об'єктивно обумовлено складністю та великою кількістю різних процесів, а також суб'єктивними факторами. Тому існує багато моделей самих різних типів [1].

У західноєвропейських державах на практиці дуже широко використовуються наближені моделі на основі розподілу Гауса. До перших робіт, в яких використовуються формули гаусового розподілу концентрацій, отриманих на статистичній основі, належать роботи Сеттона. У подальшому цей напрямок вдосконалювався багатьма вченими. Найбільший внесок зроблено Паскуїллою та Гіффордом. Побудована ними модель стала робочою для Міжнародного агентства з атомної енергетики (МАГАТЕ) [2].

Моделі цього типу покладені в основу рекомендацій INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AGENCY (IAEA) по забезпеченню безпеки при виборі майданчика для будівництва атомних електростанцій і містяться у відповідних рекомендаціях в Америці та включені в Європейську систему підтримки прийняття рішень при виникненні ядерних аварій RODOS. Перевагою

NATURE MANAGEMENT, RESOURCE SAVING AND ECOLOGY

використання гаусових моделей є те, що вони прості при реалізації, оскільки одержані аналітичні залежності концентрацій домішок від часу і координат простору не вимагають великих об'ємів обчислень, та при цьому достатньо оперативні. Але гаусові моделі володіють і рядом недоліків:

1. Не можуть враховувати локальні особливості рельєфу і непостійність в просторі і в часі метеорологічних параметрів;
2. Не описують джерела, що працюють невеликий обмежений час;
3. Для них використовуються дисперсійні характеристики, одержані для наземних, а не підведених джерел;
4. Не враховують вертикальну структуру пограничного шару;
5. Використовуються зазвичай для визначення концентрації газоподібних ЗР, густина яких близька до густини повітря;
6. Використовуються лише для метеорологічних ситуацій, в яких швидкість вітру не менша ніж 1 м/с.

Для гаусові моделі значення параметрів у формулах дисперсій знайдені на основі статистичної обробки численних спостережень і експериментів по розповсюдженню домішки. Велика частина цих експериментів проведена у відносно вузькому діапазоні умов, тому для аналізу безпеки і вивчення особливостей дисперсії ЗР в атмосфері, в умовах відмінних від згаданих, необхідне проведення додаткових досліджень, зокрема коштовних натурних експериментів. Характер розповсюдження домішки знаходиться в істотній залежності від великої кількості чинників, що не враховується в гауссових моделях, тому максимальні концентрації ЗР, біля поверхні землі і на близьких відстанях від джерела, можуть розрізнятися на декілька порядків, навіть при одному і тому ж класі стійкості атмосфери. Виходячи з вищеперерахованого, для зменшення похибки визначення концентрацій домішок, на основі Гаусових моделей, зазвичай здійснюють їх верифікацію для кожної місцевості шляхом розв'язання оберненої задачі з вхідними даними, отриманими за допомогою "ЕМПША", які діють в даній місцевості [3].

Модель гаусового розподілу концентрацій реалізовано в моделях *CAL3QHC* і *ISC-3*. Зазвичай у більш складніші моделі, на основі розподілу Гауса, як правило вводиться врахування фактора хімічних реакцій. Як приклад назвемо моделі *ADMS-3*, *AVACTA-II*, *MESOPUFF-II* [3].

Відомо, що швидкості проходження хімічних реакцій істотно залежать від співвідношення концентрацій реагентів, тому навіть невеликі відхилення початкових концентрацій від реальних значень можуть привести до вельми спотворених

NATURE MANAGEMENT, RESOURCE SAVING AND ECOLOGY

результатів. Враховуючи, що картина розподілу забруднень, що генерується моделлю гауса, є достатньо приблизною, точність врахування фактора хімічної кінетики, в даному випадку, представляється сумнівною. Також відмітимо такі європейські моделі розповсюдження домішок в атмосфері на основі розподілу гауса, як *STACKS* (Нідерланди, Іспанія, Польща), *IDFM* (Бельгія), *OML* (Данія), *ON M 9440* (Австрія) [4].

References:

- [1] Филатова Елена Николаевна. Моделирование загрязнения атмосферы по оперативным данным : Дис. канд. физ.-мат. наук : 25.00.30 СПб., 2005. 100 с. РГБ ОД, 61:05-1/1369.
- [2] Каменева І.П. Моделювання забруднення атмосфери на основі Гаусового розподілу концентрацій / І.П. Каменева, О.О. Попов, А.В. Яцишин // Моделювання та інформаційні технології. – К. – 2008. – Вип. 49. – С. 24-31.
- [3] Guideline on Air Quality Models (Revised) and Supplements. – EPA-450/2-78-027R etseq., Appendix W to 40 CFR Part 51 (7-1-99 Edition). U.S. Environmental Protection Agency, Research Triangle Park, North Carolina, 1999.
- [4] Stohl A. The FLeXPART Particle Dispersion Model Version 3.1. User Guide. –University of Munich, 1999. – 53 pp.